

EL LLENGUADO (2020), DE TV3. I AIXÒ COM ES MENJA?

MAR MASSANELL I MESSALLES

Universitat Autònoma de Barcelona, Institut d'Estudis Catalans

mar.massanell@uab.cat

ORCID: 0000-0001-9288-5974

RESUM

El llenguado és un programa sobre llengua sorgit del Departament de Nous Formats de TV3 i emès per aquesta cadena entre el 15 de gener i el 25 de març de 2020. Malgrat que es va enregistrar just després que l'Institut d'Estudis Catalans enllestís l'actualització de la normativa ortogràfica i gramatical de la llengua catalana, *El llenguado* no està concebut com un espai de divulgació de la normativa. Amb un format propi d'un programa d'entreteniment, persegueix afavorir l'extensió social del català, en un context de preocupació pels resultats de les enquestes d'usos lingüístics de la població desenvolupades per l'IdesCat i la Direcció General de Política Lingüística. Per a assolir l'objectiu de fer perdre la por de parlar català independentment del nivell de coneixement que se'n tingui, el programa adopta una «actitud dessolemnitzadora» en el tractament de la llengua.

MOTS CLAU: llengua normativa, variació dialectal, procés d'estandardització, mitjans de comunicació, extensió de l'ús social de la llengua.

EL LLENGUADO [THE SOLE] (2020), BY TV3. AND HOW IS IT EATEN?

ABSTRACT

El llenguado [The sole] is a TV program about the Catalan language created by the Department of New Formats of TV3 and broadcast by this channel between January 15 and March 25, 2020. Although it was recorded just after the Institute of Catalan Studies (IEC) completed the updating of the orthographic and grammatical regulations of the Catalan language, *El llenguado* is not conceived as a space for disseminating linguistic regulations. With a format typical of entertainment programs, it seeks to promote the social extension of Catalan, in a context of concern about the results of surveys on language uses of the population developed by the Statistical Institute of Catalonia (Idescat) and the Directorate-General for Language Policy of the Government of Catalonia. In order to achieve the goal of making the population lose the fear of speaking Catalan regardless of the level of knowledge that each one has of it, this TV program adopts a "desolemnizing attitude" in the treatment of the language.

KEYWORDS: normative language, dialectal variation, standardization process, media, language implementation.

-Vora nit tingui!

-Tu també dius «vora nit», Griselda? Quin significat té aquest «vora»?

-Ah! És la salutació tal com la diu tothom.

-Doncs val més que diguis Bona nit!

[Mateu] P[iguillem], «Secció filològica», *Jovenívola*, abril de 1956, p. 156-158

una cosa que no s'ha de fer mai, mai!,
és corregir aquelles formes que no surten als diccionaris,
que no són normatives, però que diem col·loquialment, eh?

Per exemple: *diguent, bora nit, a vore, meam*, etcètera

Pau Vidal, *El llenguado*, TV3, 11 de març de 2020, 19'04''- 19'52''

1. INTRODUCCIÓ¹

Les dues citacions que encapçalen aquest article, de 1956 la primera i de 2020 la segona, provenen de dos espais que dos mitjans de comunicació catalans han dedicat a la llengua. Les separen 64 anys i un abisme conceptual, com és fàcil de veure pel contrast en el tractament de la pronúncia no normativa «bo[r]a nit» de l'expressió de comiat nocturn *bona nit*, deguda a una dissimilació de nasals del tipus [n]_[n] > [r]_[n], la qual és condemnada i corregida en el primer cas i, en canvi, és admesa de bon grat en el segon, en què es posa com a exemple de forma que no s'ha de corregir —interdicció que cal creure circumscrita al llenguatge col·loquial.

El diàleg que hem reproduït en primer lloc està extret de la columna titulada «Secció filològica», que Mateu Piguillem i Casadejust —arxiver del Palau de la Música Catalana, professor de català inscrit al Cens de la Generalitat republicana i divulgador lingüístic— va inserir a les pàgines de *Jovenívola*, el butlletí interior de l'Orfeó Català que va circular, inicialment ciclostilat, entre el juny de 1955 i el juny-juliol de 1960 (Massanell 2020 i en premsa). Quan Solà (1977, § 71) es refereix a la represa, en ple franquisme, de les seccions dels mitjans dedicades a la llengua catalana, assenyala Mateu Piguillem com el primer divulgador que va recuperar aquest gènere després de la Guerra Civil espanyola i de la instauració del règim dictatorial anticatalanista que la va seguir. La seva tasca s'emmarca, d'una banda, en la divulgació de la normativa, en un context en què la repressió de la cultura i de la llengua catalanes n'havia imposat l'exclusió del currículum escolar, i, de l'altra, en la difusió d'un bon model de llengua, en un període en què aquesta, forçada a replegar-se al clos familiar, pràcticament només podia ser usada en registres col·loquials.

Certament, atansar la norma a la població i difondre el bon ús lingüístic ha estat i és encara un objectiu central de molts dels espais que els mitjans de

¹ Aquest article ha estat possible gràcies al Grup de Recerca en Història de la Llengua Catalana de l'Època Contemporània, reconegut i finançat per l'AGAUR de la Generalitat de Catalunya (2017 SGR 1696), i al projecte de recerca FFI2016-80191-P (AEI/FEDER, UE), finançat pel Ministeri d'Economia, Indústria i Competitivitat.

comunicació dediquen a la llengua (Casals 2018). Tanmateix, el canvi polític esdevingut a Espanya després de la mort del dictador i de la restitució de la democràcia, que va propiciar la cooficialitat de la llengua catalana en diversos territoris, entre els quals Catalunya, ha afavorit recentment l'aparició d'un nou tipus d'espais dedicats a la llengua. Després que la Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya, obrís la porta a implantar la immersió en català en l'ensenyament, els espais sobre llengua dels mitjans de comunicació han pogut diversificar-se i ha sorgit un nou format, en convivència amb el tradicional, que desplaça el focus d'interès de la divulgació de la normativa al tractament d'altres aspectes de la llengua, atès que es considera que el domini prescriptiu l'assegura —o l'ha d'assegurar— el pas per l'escola.

Un entorn propici per a l'aparició d'aquest nou enfocament en un espai sobre la llengua es troba en la programació d'entreteniment dels mitjans audiovisuals que s'expressen en català i, particularment, de la ràdio i la televisió públiques catalanes, que avui compten amb una trajectòria prou dilatada i amb uns bons nivells d'audiència. La Llei 10/1983, de 30 de maig, de creació de l'ens públic Corporació Catalana de Ràdio i Televisió —esdevinguda posteriorment Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals per la Llei 11/2007, d'11 d'octubre—, en l'article 14 estableix «la promoció de la llengua i de la cultura catalanes» com un dels «principis inspiradors de la programació» d'aquest ens, que s'erigia així en una eina fonamental de normalització lingüística. Precisament, la segona de les citacions que obren aquest article correspon a la transcripció d'un fragment del programa *El llenguado*, emès per Televisió de Catalunya el 2020, i reproduïx uns mots del filòleg, escriptor i traductor Pau Vidal, el qual ha estat l'assessor de continguts lingüístics d'aquesta producció televisiva, que podem prendre com a representativa d'aquest nou enfocament que s'observa en alguns dels espais de temàtica lingüística dels mitjans de comunicació.

En aquest article, doncs, ens fixem en *El llenguado* (2020), el darrer dels programes que Televisió de Catalunya ha dedicat a la llengua catalana, el qual ha tingut precedents de naturalesa diversa, com *Caçadors de paraules* (2007-2008), amb el qual presenta molts punts de connexió; el concurs d'èxit *El gran dictat* (2009-2016), que va superar les mil emissions, i el microespai *Català a l'atac* (2012-2013), emès per a commemorar el centenari de la creació de la Secció Filològica en el si de l'Institut d'Estudis Catalans, el 1911, i el centenari de la promulgació de la primera obra del corpus normatiu fundacional, les *Normes ortogràfiques*, el 1913. El nostre objectiu és descriure i analitzar aquest espai audiovisual destinat a la divulgació de coneixements lingüístics a un públic ampli a través de l'entreteniment. Per a fer-ho, després d'aquesta «Introducció» (§ 1), ens detindrem en quatre aspectes: «Producció i emissió» (§ 2), «Objectius i context» (§ 3), «Títol i presentadors» (§ 4) i «Estructura i continguts» (§ 5), els quals aniran seguits de les «Conclusions» (§ 6).

2. PRODUCCIÓ I EMISSIÓ

El llenguado és una producció de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuels (CCMA) que Televisió de Catalunya, la televisió pública catalana, va enregistrar al llarg de l'any 2019 i va emetre pel seu canal principal, TV3, entre el 15 de gener i el 25 de març de 2020. El mes següent se'n va publicar el llibre: *El llenguado, amb Pau Vidal. El llibre basat en el programa de TV3* (Barcelona: Bridge 2020). D'aquest programa sobre la llengua, sorgit del Departament de Nous Formats de TV3, se'n van enregistrar deu capítols, d'uns 45 minuts cadascun, que s'emeten els dimecres.²

L'emissió d'*El llenguado* tenia lloc a partir de dos quarts i cinc d'onze de la nit, després del programa humorístic *APM?*, en hora punta vespertina. L'endemà de l'estrena, la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuels va fer pública una nota de premsa en què informava que aquell dimecres 15 de gener de 2020 TV3 havia estat líder d'audiència amb un 16,3 % de quota de pantalla, gairebé a sis punts de la segona cadena classificada, i que els telenotícies i els espais *APM?*, *Està passant* i *El llenguado* ocupaven llocs destacats en el rànquing. Concretament, el programa sobre llengua de TV3, que va ser líder d'audiència en la seva franja horària, es va situar com el setè més vist del dia, amb una quota de pantalla del 12,8 % i 285.000 espectadors de mitjana.³

3. OBJECTIUS I CONTEXT

El darrer programa sobre la llengua produït per Televisió de Catalunya es va enregistrar entre l'abril i el novembre de l'any 2019,⁴ just després que l'Institut d'Estudis Catalans enllestís l'actualització de la normativa ortogràfica i gramatical de la llengua catalana i la fes pública a través de diverses obres que van anar sortint esglaonadament entre 2016 i 2019: *l'Ortografia catalana* (2016 al web, 2017 en paper), la *Gramàtica de la llengua catalana* (2016), la *Gramàtica essencial de la llengua catalana* (2018, en línia: <https://geiec.iec.cat>) i la *Gramàtica bàsica i d'ús de la llengua catalana* (2019), a les quals cal afegir la publicació, el 2018, del tercer fascicle de la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*, dedicat al lèxic. Malgrat aquest esplet d'obres normatives d'aparició recent, que han suposat una

---

² Llevat del 22 de gener, en què TV3 va alterar la programació per a informar sobre els estralls del temporal *Gloria*, que va assotar el país entre el 19 i el 23 de gener de 2020 i va provocar diverses morts i nombroses destrosses i incidències (Canals/Miranda 2020).

³ <<https://www.ccma.cat/premsa/tv3-lider-del-dia-amb-un-16-3-de-quota-i-els-telenotícies-ap-m-esta-passant-i-lestrena-del-llenguado-en-llocs-destacats/nota-depremsa/2980735/>> [16/03/2021].

⁴ El 3 d'abril de 2019 la CCMA va fer pública una notícia que informava que el rodatge d'*El llenguado*, el nou programa sobre llengua de TV3, ja havia començat (<<https://www.ccma.cat/tv3/el-llenguado/el-llenguado-nou-programa-de-tv3-sobre-elcatala/noticia/2914288/>> [16/03/2021]). Vuit mesos després, el 14 de novembre de 2019, publicava una nota de premsa en què se'n anunciava la fi del rodatge (vg. la nota 5).

renovació molt important de la prescripció lingüística, tant pel que fa als continguts com a la seva presentació, *El llenguado* no està concebut com un programa de divulgació de la normativa ni de les novetats recents que aquesta ha acollit. La seva intenció és tota una altra, com veurem de seguida. Cal dir, però, que el fet de no ser un espai prescriptiu no ha impedit que, entre els continguts que ha difós, s'hi hagi inclòs un aspecte que es vincula estretament a la normativa: l'autoritat lingüística, que va ser el tema del cinquè programa, sota el títol de «I aquí qui mana?» (§ 5.1).

Ara que hem vist què no és *El llenguado*, procurarem establir què sí que és. En la nota de premsa que Televisió de Catalunya va fer pública, el 14 de novembre de 2019, per a anunciar l'acabament del rodatge del nou programa sobre llengua que s'havia de començar a emetre a principis de l'any següent, *El llenguado* es presenta com un programa «que parlarà de temes de llengua actuals amb un to distès i humorístic, amb voluntat de distreure l'espectador i trencar el mite que el català és una llengua difícil».⁵ Aquesta idea apareix desenvolupada en l'entrevista que el periodista Pere Bosch va fer, dins del programa *Els matins* de TV3, el mateix dia de l'estrena d'*El llenguado*, el 15 de gener de 2020, a tres integrants de l'equip: la directora, Fúlvia Nicolàs, responsable també dels guions juntament amb Anna Freixas, Samantha Vall, Sònia Cansado i Pau Escribano; l'assessor de continguts lingüístics, el filòleg Pau Vidal, que actua també com a cara visible de la microsecció que podríem anomenar *El consultori del lingüista de guàrdia*, i l'actriu i cantant Yolanda Sey, copresentadora del programa juntament amb el pallasso i actor Guillem Albà.⁶

Així, Fúlvia Nicolàs afirma que la intenció d'*El llenguado* «és donar a conèixer l'alegria i la felicitat que dona tenir un idioma interessant i gaudir-ne i parlar-lo» i insisteix que el programa que han enregistrat és d'entreteniment i «no pretén ser didàctic, no pretén donar lliçons ni ser una classe de català».⁷ Al seu torn, Pau Vidal, que diu que les seves aparicions volen ser «una paròdia del filòleg català», «una mena de Mr. Bean filòleg», advoca a favor d'una «actitud dessolemnitzadora» pel que fa a la llengua i descriu els catalans com «uns parlants en tensió», «que arrosseguem aquest complex [sic] que no ho fem mai prou bé» i declara que *El llenguado* «vol ser un programa que ens ajudi molt a relaxar-nos en relació amb això».

En coherència amb aquest plantejament, al web del programa s'hi llegeix que «[u]n dels objectius que té és, precisament, fer-nos perdre la por de parlar

⁵ <https://www.ccma.cat/premsa/el-nou-programa-sobre-el-catala-de-tv3-el-llenguado-acaba-el-rodatge/nota-de-premsa/2963336/> [10/03/2021].

⁶ La resta d'integrants de l'equip, segons que consta al web del programa (<https://www.ccma.cat/tv3/el-llenguado/> [14/03/2021]), van ser: Joan Pavia (realització), Montse Solanich (producció), Núria Roig (disseny de producció), Dani Vallvé i Txus Muñoz (ajudants de realització), Miquel Garcia (direcció executiva) i Josep Maria Casellas (producció executiva).

⁷ Les transcripcions de fragments de programes de TV3 les hem fetes a partir dels vídeos accessibles al lloc web TV3 a la carta (<https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/>).

malament que encara tenen molts usuaris de la llengua» i s'hi revela la voluntat de «celebrar la diversitat de la llengua i animar tothom a parlar-la, en tinguin el nivell de coneixement que en tinguin». És ben clar, doncs, que *El llenguado* és un programa que vol contribuir a l'extensió de l'ús social de la llengua catalana, és a dir, a la seva normalització i, per a fer-ho, segons que es llegeix en el comunicat que n'anuncia l'estrena, publicat el 9 de gener de 2020, «recorrerà d'extrem a extrem l'àmbit lingüístic català caçant paraules i també les diverses maneres de parlar, de riure i d'estimar aquesta llengua», que es remarca «que és de tots i que té tantes històries».⁸

La voluntat normalitzadora d'*El llenguado* lliga directament amb la preocupació per la vitalitat de la llengua catalana, tema al qual Televisió de Catalunya va dedicar un reportatge del programa *30 minuts*, difós per TV3 el 30 de juny de 2019, mentre s'enregistrava *El llenguado*, les emissions del qual començarien al cap de mig any. Aquell reportatge, titulat «Llenguaferrits», s'obre amb una entradeta del periodista Carles Solà Serra, director del programa *30 minuts*, en què se sintetitzen les raons de la preocupació pel retrocés en l'ús social del català i en què s'esmenten els factors més recents que hi contribueixen, els quals se sumen als condicionants negatius de llarg recorregut:

Bona nit. La salut del català ha estat sempre, i ho continua sent, un tema controvertit. Filòlegs i llenguaferrits fa anys que discuteixen si la llengua està sentenciada i alguns, fins i tot, afinen el pronòstic i en fixen la desaparició per d'aquí a poques dècades. Però més enllà d'aquests mals auguris, la situació que viu avui el català mereix una nova reflexió, perquè el seu futur ja no està lligat únicament a l'hostilitat de l'estat espanyol, o al seu grau d'oficialitat, sinó a nous elements. D'entrada, una nova demografia: hi ha un milió i mig de persones nouvingudes que parlen més de dues-centes llengües maternes. Però també, i aquest és un senyal d'alerta molt clar, als nous hàbits d'oci dels nens i els joves. Les noves generacions han deixat de consumir la televisió convencional i busquen a internet els seus referents. I a la xarxa —a YouTube, a Instagram— el català és residual. Els obstacles són evidents i, sense canvis profunds, la fragilitat del català esdevindrà irreversible. Però alguns filòlegs diuen que els parlants encara tenim a la mà la recuperació dels espais perduts. L'alternativa, la desaparició de l'espai públic, la veurem en el reportatge als territoris del domini del català on la llengua ja ha estat substituïda.

Aquesta preocupació per l'ús social de la llengua catalana i per les seves expectatives de pervivència futura ha motivat, en el tombant de dècada, altres iniciatives encaminades a la sensibilització social, sorgides en els mitjans de comunicació, en el món editorial i en l'activisme per la llengua. Entre les primeres, podem esmentar la sèrie de trenta-un articles que sota el títol genèric «El futur del català» ha publicat diàriament el digital *Vilaweb* entre el 31 d'octubre i el 30 de novembre de 2020, en la qual han participat sociolingüistes i filòlegs de renom com Josep Murgades, Joan Peytaví, Joan Pujolar, Albert Rossich, Ramon Sistac, Albert Turull, Xavier Vila, Albert Bastardas, Alà Baylac, Emili Boix, Jordi

---

⁸ <https://www.ccma.cat/tv3/el-llenguado/el-llenguado-per-primera-vegada-tensenyem-tota-la-llengua/noticia/2978013/> [18/03/2021].

Ginebra, Xavier Lamuela, Mercè Lorente, Josep Martines, Vicent Martines i Brauli Montoya.⁹ Entre les segones, citem el llibre de la lingüista Carme Junyent, fundadora del Grup d'Estudi de Llengües Amenaçades (GELA), *El futur del català depèn de tu* (Barcelona: La Campana 2020), aparegut el setembre de 2020, l'elaboració del qual arrenca el juliol de 2019, arran d'una proposta d'Isabel Martí, editora de La Campana, segons que explica l'autora a l'inici del pròleg (Junyent 2020: 11). Finalment, entre les darreres, cal considerar la campanya «Emergència lingüística. T'imagines que la llengua desapareix?», impulsada el desembre de 2020 per la Plataforma per la Llengua,¹⁰ «L'ONG del català», en què es fa una crida als catalanoparlants a no quedar-se «de braços plegats» davant la reculada de la llengua pròpia i a utilitzar-la en el dia a dia «de forma decidida i desacomplexada».¹¹

L'alarma per les perspectives de futur preocupants per a la llengua catalana, que és a la base d'iniciatives com les esmentades de TV3, *Vilaweb*, La Campana i Plataforma per la Llengua, neix de la interpretació de les dades que recullen periòdicament les enquestes d'usos lingüístics de la població. En el cas de Catalunya, aquesta activitat estadística oficial la desenvolupen l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat) i la Direcció General de Política Lingüística del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.¹² La recollida de dades té una periodicitat quinquennal i s'ha concretat ja en quatre tandes d'enquestes, dutes a terme el 2003, el 2008, el 2013 i el 2018. En aquesta darrera, la població de Catalunya que declara que té el català com a llengua d'ús habitual és el 36,1 %.¹³ És en aquest context de preocupació pel futur de la llengua, doncs, que cal entendre els objectius del programa *El llenguado*.

4. TÍTOL I PRESENTADORS

L'«actitud dessolemnitzadora» i el «to distès i humorístic» a què hem al·ludit adés, es reflecteixen ja en la tria del títol i dels presentadors. Pel que fa al títol, *El llenguado*, resulta evident que té un caràcter jocós, que recull la facècia amb què filòlegs orientats a l'estudi de la literatura denominen irònicament a voltes els filòlegs que es decanten per la vessant lingüística dels estudis. Posem com a exemple d'aquest ús un fragment de l'article de Josep Murgades «D'una nació diglòssica (i també d'una altra de glotofàgica)», aparegut a *Els Marges*, 87 [hivern de 2009], p. 107-115:

⁹ <https://www.vilaweb.cat/etiqueta/el-futur-del-catala/> [01/03/2021].

¹⁰ <https://www.plataforma-llengua.cat/que-fem/noticies/4851/el-catala-en-emergencia-linguistica-si-no-sactua-sextingira> [22/03/2021].

¹¹ <https://www.emergencialinguistica.cat/> [22/03/2021].

¹² https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/dades_i_estudis/poblacio/Enquesta-EULP/Enquesta-d-usos-lingueistics-de-la-poblacio-2018/ [11/03/2021].

¹³ <https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp> [11/03/2021].

Els dos últims llibres de Marfany són, en aquest sentit, un raig d'incitacions a concordar-hi i a dissentir-ne. A demanar-se què han estat, què són i què volen ser els catalans respecte a la llengua. I només la desídia pròpia dels mandrosos, o l'esquarterament gremial entre filòlegs massa «llenguados» o massa lletraferits, i entre sociolingüistes poc historiadors o historiadors poc sociolingüistes, així com l'ultraespecialització empobridora de tots plegats, fan que Marfany 2001 i Marfany 2008 hagin suscitat fins ara tan escassa controvèrsia o tan pàl·lida adhesió. Quin greu de país!

Més enllà de la voluntat còmica de la tria del títol, és remarcable el fet que es doni nom a un programa sobre la llengua catalana amb un castellanisme, entenent aquest darrer terme d'acord amb la definició que en fa el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans: «element lingüístic d'origen castellà introduït en una altra llengua», la qual no pressuposa res sobre la consideració normativa que l'element exogen en qüestió hagi acabat tenint. L'ictiònim *llenguado*, adaptació del castellà *lenguado*, es documenta en català des de mitjan segle XVII, segons que recull el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de Coromines, que n'esmenta atestacions, totes lexicogràfiques, en els diccionaris de Torra (1653), Lacavalleria (1696), Esteve, Belvitges i Juglà (1803-1805) i Labèrnia (1839). El *Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans en conté 105 documentacions, la més antiga extreta del llibre anònim *La cuinera catalana. Quadern III*, publicat el 1835 a Barcelona.

El caràcter normatiu d'aquest castellanisme ve del fet que va tenir entrada ja en la primera edició del *Diccionari general de la llengua catalana*, de Pompeu Fabra, de 1932, i del fet que s'ha mantingut en el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans, obra en la qual conviu amb els ictiònims patrimonials parcialment correferents *palaí* (o *pelaí*), des de la primera edició, de 1995, i *palaia* (o *pelaia*), des de la segona, de 2007.¹⁴ Tot i el caràcter normatiu del mot *llenguado*, doncs, la tria d'un castellanisme com a títol —potser volgutament provocativa— no deixa de ser una declaració d'intencions que situa el programa lluny de posicions puristes o, si més no, lluny del purisme ultrancer. Com no podia ser d'altra manera per a una llengua que viu un constant estira-i-arronsa entre els partidaris del català *heavy* i els partidaris del català *light* —segons les etiquetes encunyades, sembla, per Joan Barril el 1990 (Casals 2001: 134, n. 9)—, no tothom ho ha trobat un encert. Podem esmentar la visió crítica de Jaume Corbera-Pou, professor de filologia catalana de la Universitat de les Illes Balears, que en l'entrada del 29 de gener de 2020 del seu blog *El do de la paraula* escriu:¹⁵

TV3 ha estrenat fa poc un programa dedicat a la llengua titulat *El llenguado*, un joc de paraules tan fàcil com fals. És a dir, és un joc de paraules fàcil perquè pareix un ictiònim idoni per a jugar amb l'arrel *llengua*: parlarem de llengua i, per això *enginyosament* i *graciosament* en direm *llenguado*, com si *llenguado* derivàs de *llengua*... Per a mi, però, darrere

¹⁴ Pel que fa a la relació entre les denominacions *llenguado* i *palaia*, vegeu Duran (2009).

¹⁵ <http://dodeparaula.blogspot.com/2020/01/els-llenguados-com-simptoma.html#ixzz6q4S3Lpiu> [24/03/2021].

aquesta graciositat aparentment innòcua hi ha, segurament de manera inconscient, el pes de la llengua dels veïns, que hom vol amb insistència fer-nos veure com a nostra. I és que per molt que ho paregui, *llenguado* no deriva de *llengua*, sinó que és, purament, l'adaptació fonètica al català de l'espanyol *lenguado*, i aquest sí que deriva de *lengua!* [...] Ni d'enginy ni de gràcia n'hi veig gaire, en aquest nom del programa; en canvi, de símptoma de subordinació lingüística, sí que n'hi veig.

Passant ja als presentadors, la tria de Guillem Albà, que és actor i pallaso —o *clown*, segons s'anomena ell mateix—, lliga igualment amb el «to distès i humorístic» que es vol donar al programa. Guillem Albà va néixer a Vilanova i la Geltrú, a la comarca del Garraf, en una família de titellaires que feia actuacions itinerants. Ell ha continuat la tradició familiar reorientant-la cap a l'espectacle, principalment la comèdia, amb muntatges com *Jaleiu*, *Calma!* i *Marabunta*, tal com explica al seu lloc web, en què llegim:¹⁶

M'agrada actuar. [...] Sobretot actuar, però a part... dirigir, escriure, crear espectacles. Pensar idees. Imaginar qualsevol cosa. Sigui per fer riure (la majoria de cops) o per emocionar i buscar un moment poètic i bonic.

També Yolanda Sey ve del món de l'espectacle. En el seu cas, ha format un grup musical amb les seves germanes Edna i Kathy, anomenat The Sey Sisters, que canta en anglès. Yolanda Sey també és actriu: ha participat en els muntatges teatrals *Els Jocs Florals de Canprosa* (2018) i *La Tienda de los Horrores* (2019), tots dos comèdies musicals, i ha debutat al cinema amb la pel·lícula *La dona il·legal* (2020), que denuncia l'existència dels Centres d'Internament d'Estrangers. Filla de pares de Ghana que van emigrar a Catalunya, Yolanda Sey va néixer als Hostalets de Balenyà, a la comarca d'Osona. El fet que *El llenguado* tingui una presentadora de raça negra que parla el català amb tota la naturalitat és alhora una mostra de normalització lingüística i un missatge sublimar a l'audiència per a convidar-la a trencar una norma social implícita que dificulta l'extensió del coneixement i de l'ús de la llengua pròpia del país entre l'anomenada *nova immigració*: ens referim al fet que molts catalanoparlants trien el castellà per a adreçar-se a les persones que, pels seus trets físics, identifiquen com a immigrants procedents d'Àfrica, de Sud-Amèrica o d'Àsia.

Aquest missatge es veu reforçat pel fet que és la presentadora de raça negra la que, de tant en tant, corregeix les errades lingüístiques del presentador vilanoví. En posem com a mostra l'inici del primer capítol, que parteix de la ficció que Yolanda Sey i Guillem Albà es coneixen, en una sala d'espera de Televisió de Catalunya, en la qual descobreixen que són els dos únics aspirants que s'han presentat al càsting d'*El llenguado*. Mentre s'esperen, Yolanda Sey llegeix el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans, mentre que Guillem Albà es lamenta que el càsting sigui per a un programa sobre la llengua.

¹⁶ <https://www.guillemalba.com/> [25/03/2021].

En el breu diàleg que entaulen, Albà deixa anar un reguitzell de castellanismes no admesos, que són censurats per Sey:

- GUILLEM ALBÀ: Ja és mala sort que només quedi el programa de la llengua, eh?
- YOLANDA SEY: Hum...
- GUILLEM ALBÀ: No sé. Jo m'imaginava més en un *late*. Un plató ganso, amb públic, am(b) orquesta, am(b) assafates...
- YOLANDA SEY: *Assafates?* Tu, de català, justet, justet, no?
- GUILLEM ALBÀ: Bueno, hostesses.
- YOLANDA SEY: Bé.
- GUILLEM ALBÀ: Què? Bé, què?
- YOLANDA SEY: Que es diu *bé*, no *bueno*.
- GUILLEM ALBÀ: Vaaale! [Yolanda Sey aixeca els ulls al cel amb resignació] Doncs això. Un programa potent, amb públic, amb premis, am(b) hostesses... amb mitjons.
- ERNEST RUSINÉS: Algú p(er a) *El llenguado*?

5. ESTRUCTURA I CONTINGUT

Cada capítol d'*El llenguado* es divideix en dues parts ben diferenciades, separades per un bloc d'anuncis publicitaris. Una —habitualment la primera— se centra en un tema relacionat amb la llengua, per al desenvolupament del qual els presentadors entrevisten diversos experts i testimonis. L'altra —que sol ser la segona— atansa els espectadors a la parla d'un indret del territori catalanòfon, al qual es desplacen Guillem Albà o Yolanda Sey, d'una manera similar al que feia Roger de Gràcia en les dues temporades de *Caçadors de paraules*, que TV3 va emetre el 2007 i el 2008. Només en un cas s'inverteix l'ordre: en el tercer capítol, en què la parla que es mostra és la de Barcelona, que s'avança a la primera part del programa, i el tema que es desenvolupa és «El català a la natura», que es relega a la segona. És un canvi d'ordre que xoca amb la idea que intentarà transmetre posteriorment el novè capítol d'*El llenguado*, dedicat a «Els dialectes», en què el dialectòleg Pere Navarro fa molt d'èmfasi en el fet que tots parlem dialecte, inclosos els barcelonins: «Tothom parlem un dialecte. Tothom. Tothom fem servir varietats geogràfiques. A Barcelona també. El català central és una varietat geogràfica. Igual que la de Perpinyà. És una varietat geogràfica». «Amén», respon Guillem Albà.

A més dels dos grans blocs d'*El llenguado*, al llarg del capítol s'insereixen dues microseccions, de menys d'un minut de durada cadascuna, titulades «El mot merdós» i «No tan bàrbars», que no estan vinculades directament amb la resta de continguts del programa i que recorden l'estètica del microespai de llengua *Català a l'atac*, que TV3 va emetre entre 2012 i 2013. D'altra banda, *El llenguado* conté una altra secció breu que, a diferència de les anteriors, no té una careta pròpia, però que és identificable pel contingut i el format. Ens referim a les intervencions davant la càmera de Pau Vidal, l'assessor lingüístic del programa, que enregistra autovídeos que no arriben a un minut de durada. És en aquestes microseccions on l'«actitud dessolemnitzadora» a què hem al·ludit en diverses

ocasions arriba a la màxima expressió. Pau Vidal s'hi refereix així en les «Confessions del lingüista de guàrdia» publicades al lloc web d'*El llenguado* el dia de l'estrena:¹⁷

Per això *El llenguado* ha sortit com ha sortit: fresc, ple de coloraines i sense ombra de dogmatisme (almenys fins allà on n'hem sabut), una virtut rara en aquests temps de sentències (no solament judicials) que vivim. És el resultat exacte de la interacció amb aquest grup de gent que m'han fet la feina tan fàcil i amb els quals jo mateix m'he espolsat una mica d'encarcament filològic de sobre; fins al punt que, engrescats (perquè la llengua és com els tramussos: a mesura que en vas tastant et vas animant i ja no pararies), ens hem animat a salpebrar aquest retrat de la llengua catalana actual amb un parell o tres de seccions gamberres, per no dir brètoles, de les quals modestament en reconec la culpa. Perquè al català ara mateix li calen moltes coses (començant per un Estat), però un parell que li corren molta molta pressa són sentit de l'humor i una mica d'autoestima, que l'ajudin a destranscendentalitzar-la (no proveu de dir aquest mot tot[s] sols a casa) i a fer-la més dúctil, més expressiva i més viva.

5.1. El tema

En cadascun dels deu capítols d'*El llenguado* es desenvolupa un tema, a partir de les entrevistes a experts i a testimonis, conduïdes per Yolanda Sey o per Guillem Albà. Els deu temes tractats són els següents:

a. «El català dels mitjans». Hi entrevisten: Roger de Gràcia, que va ser el presentador de les dues temporades del programa sobre llengua *Caçadors de paraules*; l'escriptor Màrius Serra, que parla sobre el «tertulianès», és a dir, sobre la llengua emprada pels tertulians que col·laboren en programes de ràdio; els periodistes Jordi Basté, director i presentador d'*El món a RAC1*, i Mònica Terribas, llavors directora i conductora d'*El matí de Catalunya Ràdio*; Albert Pla Nualart i Magí Camps, responsables lingüístics dels diaris *Ara* i *La Vanguardia*, respectivament; Marta Rollan, assessora lingüística de la sèrie de ficció de Televisió de Catalunya *Com si fos ahir*, i Ernest Rusinés, cap del Departament d'Assessorament Lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals.

b. «Com parlen els joves?». Hi participen: el jove escriptor Xavier Mas Craviotto, estudiant de filologia catalana de la Universitat de Barcelona i cofundador de la plataforma *Com ho diria*, el portal de l'argot juvenil;¹⁸ Joan Brussosa, que va ser professor de català de la presentadora Yolanda Sey a l'educació secundària; el creador del compte d'Instagram *El Racó de l'Hipòlit*, que supera els 200.000 seguidors i és el més seguit en català després del del president Carles Puigdemont; Mariola Dinarès, directora del programa *Popap* de Catalunya Ràdio, que analitza les tendències socials a la xarxa; Roger Carandell, cofundador del portal *Adolescents.cat* i director i conductor del programa de ràdio que porta el mateix nom; el filòleg Jaume Salvanyà, redactor del *Diccionari del català*

¹⁷ <https://www.ccma.cat/tv3/el-llenguado/amb-la-canya-a-punt/noticia/2980520/> [25/03/2021].

¹⁸ <http://www.ub.edu/comhodiria/> [01/04/2021].

col·loquial. Dubtes davant del micròfon del Grup Flaix, i Lildami, un dels pocs cantants de trap que escriu les cançons en català.

c. «El català a la natura». Yolanda Sey es desplaça a Vilallonga del Camp, a la comarca del Tarragonès, on es troba amb el filòleg Jordi Manent, que recull sobre el terreny els noms populars de núvols, boires i vents, en aquest cas amb el testimoni de dos pagesos, pare i filla. Hi intervenen els meteoròlegs de Televisió de Catalunya Tomàs Molina i Gemma Puig, per a referir-se al llenguatge de la meteorologia. També ho fa Alfred López Picó, un dels primers homes del temps de TV3, que mostra, a la biblioteca del Centre Excursionista de Catalunya, fundada a Barcelona el 1876, *l'Assaig d'un vocabulari meteorològic català* (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans 1948) escrit per Eduard Fontserè, creador i director del Servei Meteorològic de Catalunya (1921-1939). El paremiòleg Víctor Pàmies es refereix als refranys del temps més populars. L'entomòleg Xavier Bellés, especialista en escarabats, explica com s'assigna nom científic a les noves espècies que es descriuen. La terminòloga Núria Fontova, del Termcat, i els ornitòlegs Àlex Mascarell i Raül Aymí, de l'Institut Català d'Ornitologia, que han participat en l'elaboració del *Diccionari dels ocells del món* (2017-2021, en línia: <https://www.termcat.cat/ca/diccionaris-en-linia/233>), es refereixen als noms catalans dels ocells d'arreu.

d. «Digue'm carallot». En aquest capítol dedicat als insults en català hi intervenen: Pau Vidal, l'assessor lingüístic d'*El llenguado*, que és autor del llibre *100 insults imprescindibles. Dels cretins, tòtils i poca-soltes a les putes i la seva descendència* (Valls: Cossetània 2014); Jaume Ripoll, filòleg, que explica com s'insultaven els grecs i els romans; Natza Farré, periodista i escriptora, i Tània Verge, professora de Ciències Polítiques de la Universitat Pompeu Fabra, que analitzen els insults cap a les dones, i Adrià Pujol, antropòleg, i Albert Pla Nualart, responsable lingüístic del diari *Ara*, que tracten de l'ofensa i del llenguatge políticament correcte.

e. «I aquí qui mana?». Guillem Albà visita la seu de l'Institut d'Estudis Catalans, on parla de l'autoritat normativa amb dos membres de la Secció Filològica, el periodista Magí Camps i la lingüista Maria Teresa Cabré, que llavors n'era la presidenta, i on assisteix convidat a una reunió plenària de la Secció Filològica, en la qual es decideix l'entrada d'alguns mots o accepcions al diccionari normatiu (<https://dlc.iec.cat/>): *balandró* 'hidrozou pelàgic i colonial, de respiració aèria i color blavós', *empoderament* 'acció d'empoderar o d'empoderar-se; l'efecte', *halal* 'obtingut o preparat d'acord amb els preceptes islàmics', *trenc* 'tret diacrític de la ce trencada' i *vistaire* 'persona que s'ocupa d'observar professionals amb aptituds notables dins el seu àmbit per recomanar-ne la contractació o el fitxatge'. També entrevista: Jordi Badia, responsable lingüístic del diari digital *Vilaweb*, que desobeeix la nova normativa dels accents diacrítics promulgada el 2016 per l'Institut d'Estudis Catalans; Ester Franquesa, directora general de Política Lingüística del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya; Enric Gomà, guionista i escriptor, amb qui Guillem Albà parla de

diccionaris, i Judit Freixa, coordinadora de l'Observatori de Neologia (OBNEO) de la Universitat Pompeu Fabra. També participen en el programa les assessores lingüístiques del servei de consultes en línia Optimot, ofert per la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya en col·laboració amb l'Institut d'Estudis Catalans i el Centre de Terminologia Termcat.

f. «Vull aprendre català (o no)». Guillem Albà pregunta per les motivacions dels estudiants d'una classe de català per a adults del Centre de Normalització Lingüística de Barcelona del Consorci per a la Normalització Lingüística. Daniel Cassany, especialista en didàctica de la llengua, desmenteix el tòpic que hi ha llengües més difícils que d'altres. Marina Massaguer, filòloga, es refereix a l'aprenentatge de la llengua gràcies al voluntariat lingüístic —que es mostra amb una parella lingüística de Granollers— i a la integració en entorns amb el català com a llengua vehicular majoritària —que s'exemplifica amb la colla castellera de Sant Adrià de Besòs. A l'institut d'educació secundària Narcís Monturiol, de Barcelona, el professor de català assenyala la diferència entre la llengua de l'aula i la llengua dels estudiants quan parlen entre ells. Guillem Albà entrevista dues immigrants aragoneses, arribades els anys 70, que sempre han parlat castellà però que ara comencen a emprar el català amb els nets. Finalment intervé el cantautor islandès Halldór Már, presentador de les dues temporades del programa *Katalonski*, emès per TV3 entre l'abril de 2018 i el febrer de 2020, que recorria el món buscant històries d'estrangers que havien après el català, a vegades sense que haguessin posat mai els peus als Països Catalans.

g. «El català de totes». En aquest capítol dedicat al llenguatge i el gènere, Yolanda Sey parla a la Universitat Autònoma de Barcelona amb estudiants de l'assignatura optativa «Comunicació i estudis de gènere», del grau de Periodisme, impartida per Isabel Muntané. Es contraposen les postures sobre el llenguatge no sexista de les lingüistes Carme Junyent i Eulàlia Lledó. S'entrevisten les escriptores Lluïcia Ramis, Jenn Díaz, Anna Manso, Lolita Bosch i Bel Olid. També sentim Àgueda Bañón, cap de comunicació de l'Ajuntament de Barcelona, i Sònia Ruiz, cap del Departament de Transversalitat de Gènere, responsables de la guia d'ús no sexista del llenguatge que aplica aquesta institució, i Agnès Barba, directora de l'Escola els Encants de Barcelona. Hi intervé la pianista i compositora feminista Clara Peya, que el 2019 va rebre el Premi Nacional de Cultura.

h. «El català dels antics». Yolanda Sey fa un recorregut per la història del català, que comença amb la romanització, continua amb els primers textos de la societat feudal i passa per les *Homilies d'Organyà*, l'esclat de la literatura medieval, els autors de l'edat moderna, la residualització del català a partir dels Decrets de Nova Planta, la restauració dels Jocs Florals i la promulgació de les *Normes ortogràfiques* de 1913 de l'Institut d'Estudis Catalans. Hi intervenen: el filòleg Lluís González Segura, des de les ruïnes d'Empúries; Joan Anton Rabella, especialista en textos medievals catalans, com els *Greuges de Guitart Isarn*, que mostra a la Biblioteca de Catalunya; Albert Rossich, catedràtic de Filologia

Catalana de la Universitat de Girona, expert en literatura de l'edat moderna, que recita poemes de Vicent Garcia, el rector de Vallfogona, i Neus Nogué, professora de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona, que mostra cèdules lexicogràfiques manuscrites de Pompeu Fabra, conservades a l'Institut d'Estudis Catalans. També es projecta un fragment del primer curt que va ser doblat al català, el 1933.

i. «Els dialectes». Guillem Albà reuneix tres dels sis actors que el 2016 van interpretar l'obra de teatre *In memoriam* al Teatre Lliure, que representaven sis soldats de la lleva del biberó que explicaven la batalla de l'Ebre, cadascun amb el català propi del poble d'on era el personatge —però no pas l'actor—, cosa que va ser possible gràcies a l'assessorament lingüístic del dialectòleg Pere Navarro, professor de la Universitat Rovira i Virgili. Una veu en off explica la divisió dialectal del català, però ho fa sobre un mapa que no correspon al del domini lingüístic, atès que, d'una banda, inclou tres territoris que no són catalanòfons —la part castellanoparlant del País Valencià, la comarca occitana de la Fenolleda, a la Catalunya del Nord, i Aran— i, de l'altra, n'hi falta un que sí que ho és —el Carxe, a Múrcia. Guillem Albà va a la Palma d'Ebre a veure com una dialectòloga, Olga Cubells, treballa sobre el terreny. De la relació entre els dialectes i la llengua estàndard en parlen: Ernest Rusinés, cap d'assessorament lingüístic de Televisió de Catalunya; els periodistes Miquel Piris —d'Artà, a Mallorca—, Fàtima Llambrich —de l'Ametlla de Mar, al Baix Ebre— i Cori Calero —de Lleida, al Segrià—, i el dialectòleg Joan Veny. La professora de música de l'escola de Llavorsí, al Pallars Sobirà, mostra com es procura que els nens mantinguin el pallarès a través de l'aprenentatge de cançons populars.

j. «La glosa. El cant inesperat». En el darrer capítol d'*El llenguado*, Yolanda Sey entrevista el glosador Ferriol Macip, el poeta Josep Pedrals i el professor i escriptor Roc Casagran, que parlen de la glosa i dels diversos tipus de cant improvisat. També visita: Imma Ripollès, cantadora, que ofereix una mostra de jota improvisada, pròpia de les terres de l'Ebre; Josep Casadevall, conegut per *Carolino*, que canta unes corrandes, i Maribel Servera, considerada una de les millors glosadores dels Països Catalans, que explica des de Porto Cristo les característiques de la glosa mallorquina.

De tant en tant, durant aquesta primera part d'*El llenguado*, es rectifica un mot dit per algun dels entrevistats. Per a fer-ho, es recorre a la superheroïna anomenada *Superoptimota*, que des de 2017 és l'*alter ego* de les assessores lingüístiques —sembla que totes dones— que treballen al servei de consultes Optimot,¹⁹ ofert per la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya en col·laboració amb l'Institut d'Estudis Catalans i el Centre de Terminologia Termcat. Després de fer sortir una caràtula amb el títol «Superoptimota», apareix el dibuix d'aquesta heroïna —amb capa vermella i en posició de volar— amb una bafarada on es llegeixen el mot condemnat i les

¹⁹ <https://aplicacions.llengua.gencat.cat/llc/AppJava/index.html> [31/03/2021].

possibles correccions, mentre se sent l'explicació feta per una veu en off. En posem un exemple del segon capítol, dedicat a la parla dels joves, en què va intervenir Adrian Grösser, l'actor que feia de Marc Vilaseca a la sèrie *Merlí*, que TV3 va emetre durant tres temporades, entre setembre de 2015 i gener de 2018.

-ADRIAN GRÖSSER: És que ens en deixaven passar molts, d'aquests. Vull dir, en comptes de dir *doncs*, dir *pues*, o en comptes de dir *val*, dir *vale*, o no dir *class[a]* i dir *class[e]*. I fins i tot, el dia del rodatge, nosaltres posàvem molt argot, no?, moltes muletillas.

-VEU EN OFF: *Muletillas*, has dit? No! D'això les superoptimotes en dirien noms atrevits com *mot papparra*, *falca* o *arracada*. El català no és tòpic, però tu podries ser-ho. Vigila!

5.2. Uns altres caçadors de paraules

El llenguado estableix una certa continuïtat respecte de *Caçadors de paraules*, un programa sobre la diversitat del català que va dirigir Xavi Garcia, amb l'assessorament lingüístic d'Enric Gomà i de Ramon Solsona, i que Televisió de Catalunya va emetre durant dues temporades, de gener a maig de 2007 i de 2008, amb capítols d'uns vint minuts cadascun. El presentava Roger de Gràcia i tenia un plantejament molt similar al d'*El llenguado*, com es llegeix al web del programa:²⁰

Caçadors de paraules recull la llengua parlada, en tafaneja les curiositats i en descobreix els secrets. En cada capítol, el programa viatja a la recerca d'accents diferents, variants poc conegudes i maneres infreqüents, com més curioses millor, d'anomenar les coses. *Caçadors de paraules* no és cap programa per aprendre català. No dona lliçons, no és ni didàctic ni acadèmic; ni renya ni dona consells, sinó que busca complicitats. *Caçadors de paraules* serveix per gaudir del català, de la llengua que gent de tota mena (i amb tota mena d'intencions) fa servir cada dia a Catalunya, a les illes Balears, al País Valencià, a la Franja de Ponent, a l'Alguer i a la Catalunya Nord.

En cadascun dels deu capítols d'*El llenguado*, un dels dos presentadors, Guillem Albà o Yolanda Sey, es desplaça a un indret del domini lingüístic amb l'objectiu de fer un tast del català que s'hi parla. Durant la seva estada, entrevista persones —habitualment grans— representatives de la parla tradicional, alhora que cedeix la paraula a filòlegs, mestres o professors del territori perquè assenyalin algun tret destacat de la varietat lingüística pròpia. A més, atura vianants per a demanar-los paraules que considerin característiques del seu parlar, excepte en el capítol dedicat a Barcelona, en què això no es fa: aquesta circumstància deixa traslluir una visió del català segons la qual el barceloní és la parla «normal» i som els altres catalanoparlants els que tenim «curiositats» lingüístiques. Tot plegat dona una visió epidèrmica de cadascuna de les varietats dialectals retratades, que focalitza la peculiaritat, especialment de tipus fonètic o lèxic, vista com una raresa lingüística que convida a fer-hi broma. Podem posar com a mostra del to aquest diàleg entre el presentador, Guillem Albà, i una parlant d'Aiguaviva de Bergantes, Adolfinia Fuster:

²⁰ <https://www.ccma.cat/tv3/cacadors-de-paraules/programa/> [22/03/2021].

- GUILLEM ALBÀ: Les parts del cos com es diuen? El *genoll* es diu igual?
 -ADOLFINA FUSTER: Sí. Bueno... Tenim lo *colde*, lo *ginoll* i el *torterot*, que és lo tobillo.
 -GUILLEM ALBÀ: Lo *torterot*?
 -ADOLFINA FUSTER: Lo *torterot*.
 -GUILLEM ALBÀ: Sembla un ocell.
 -ADOLFINA FUSTER: [Després de riure una estona] Pues sí és verdà.
 -GUILLEM ALBÀ: [Mirant enlaire i assenyalant el cel] Mira, un *torterot*! [Riuen]

Aquesta segona meitat del programa s'acompanya de sobreimpressions. D'entrada, al costat del títol que anuncia el territori —sempre integrat per dues parts, una de descriptiva i una de denominativa—, es projecta un mapa, que novament no correspon amb exactitud a la silueta del domini lingüístic, damunt del qual se'n mostra la ubicació aproximada. A més, durant aquesta segona meitat d'*El llenguado*, van apareixent sobreimpressionades a la pantalla algunes de les formes lingüístiques que es volen destacar de les intervencions dels entrevistats, les quals a vegades s'acompanyen de comentaris fets per una veu en off. En l'exemple següent, inserit en l'entrevista a l'escriptor solsoní Raül Garrigasait, es veu de nou el tractament de la variació dialectal des de l'òptica de la raresa i amb una visió restrictiva del polimorfisme normatiu lligat a la diversitat geolectal:

- RAÜL GARRIGASAIT: Aquí vigila, no trespussis.
 -YOLANDA SEY: Com? No què?
 -RAÜL GARRIGASAIT: Trespussis. No ensopeguis. O sigui, *trespussar* és *ensopegar*.
 -YOLANDA SEY: Hòsties! No l'havia sentit mai aquesta encara.
 -RAÜL GARRIGASAIT: No? Doncs, mira...
 -VEU EN OFF: *Trespussar*. Cadascú *ensopega* com vol, que això de fotre's de lloros és molt personal. El verb normatiu és *entrebançar*, encara que el DIEC també aplega *empassegar*, *encepegar*, on la culpa és del cep, i, agafeu-vos fort!, *entropessar*. Però també hi ha vida fora de la norma: *entrepassegar*, *entrepussar*, *trepussar*, *tropissar*, *trabucar-se*, *empuntegar-se*. Qui no se la fot és perquè no vol.²¹

Els deu indrets visitats són, per aquest ordre:

a. «La mare del vent. L'Albera». Guillem Albà es desplaça a quatre localitats de l'Alt Empordà: l'Espolla, on parla amb un pastor i guarda forestal, ja jubilat, i amb tres amigues, també jubilades, una de les quals diu que «els de Barcelona [...] parlen més finet»; la Jonquera, on atura vianants perquè li diguin paraules característiques del seu parlar; Cantallops, en què parla de la tramuntana amb el naturalista Albert Campsolines, i Portbou, població en què es troba amb l'escriptora Maria Mercè Roca, que llegeix fragments de la seva novel·la *La casa gran* (Barcelona: L'Eixample 1990) que descriuen l'estació i el cementiri del poble,

²¹ En realitat, *entrepassegar* també consta en el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans, en una entrada que —com s'esdevé per a *empassegar*, *encepegar* i *entropessar*— remet a *ensopegar*, considerada, doncs, l'entrada principal.

on hi ha enterrat el filòsof jueu alemany Walter Benjamin, que va morir a Portbou, on havia arribat fugint dels nazis.

b. «L'última frontera. El Matarranya». Guillem Albà visita tres localitats de l'Aragó catalanòfon: Cretes, on conversa amb el músic Fernando Mallén; Aiguaviva de Bergantes, on visita un mirador de voltors, entrevista el mestre Pietro Cucalón i pren com a informant Adolfinia Fuster, que li presenta tres amigues seves aficionades a recollir paraules, i Vall-de-roures, on es troba amb la filòloga Pepa Nogués, que li mostra un pergami català del segle XIV custodiat a l'Arxiu Municipal de Fondespata. A la capital del Matarranya, a més, visita la llibreria Serret, regentada per Octavi Serret, que el 2009 va rebre el Premi Nacional a la Projectió Social de la Llengua Catalana, en el marc dels Premis Nacionals de Cultura que atorga la Generalitat de Catalunya, i el 2019 va ser distingit amb la Creu de Sant Jordi. Serret explica com va passar de creure que parlava *xapurriau* a adonar-se que parlava català.

c. «La ciutat dels mil parlars. Barcelona». Guillem Albà camina per diversos barris de Barcelona: Horta, on parla amb la monologuista Maria Rovira, coneguda amb el pseudònim d'*Oye Sherman*; el Carmel, on es troba amb el periodista i poeta David Castillo; Sant Antoni, on entrevista l'escriptor Ramon Solsona; la Barceloneta, on conversa amb el fotògraf Vicens Forner, que és del barri de tota la vida, i Sants, on escolta la rumba catalana dels músics gitanos «Muchacho» Serviole i Sam «Mosquetón». Hi intervenen com a experts els dialectòlegs Joan Veny i Maria Àngels Massip.

d. «Trepitjant la línia. Solsona». Yolanda Sey va a la comarca del Solsonès i visita les cases del Pla de Montpol, a Lladurs, i la capital comarcal, Solsona. Eugeni Barniol, professor de català de l'Institut Francesc Ribalta, de Solsona, es refereix al vocalisme àton del solsoní. Raül Garrigasait, escriptor i filòleg nat a Solsona, llegeix, a la carena del puig de Sant Gabriel, un fragment de «Tradició» (Garrigasait 2019) sobre la divisió de les conques fluvials i dels parlars entre el català oriental i l'occidental. Àngela Pujol, la fornera de Cal Jaumet, mostra diversos tipus de pans i diu els noms que reben. Elis Colell, que va ser reina del Carnestoltes de Solsona el 2006, ensenya el taller d'escultura Casserras, on es construeixen els gegants i les figures del Carnaval. El cantautor Roger Mas, fill predilecte de Solsona, canta des del Castellvell.

e. «L'illa més polida. Formentera». Yolanda Sey visita Formentera i en busca mots característics mentre va a pescar al port d'Es Caló de Sant Agustí, a comprar pastes típiques al forn de Sant Ferran de Ses Roques i a fer un beure al quiosc de la platja de Migjorn. Els farmacèutics Pep i Marina Mayans, pare i filla, parlen, respectivament, de les figueres típiques de Formentera i dels usos de les plantes remeieres de la més petita de les illes Pitiüses. El sociolingüista eivissenc Bernat Joan hi intervé com a expert.

f. «Som de l'oest. Lleida». Yolanda Sey parla amb un pagès d'Aitona, a la comarca del Segrià, enmig d'un camp de presseguers, i amb uns jugadors de bitlles a Vilanova de Bellpuig, a la comarca del Pla d'Urgell. A Lleida queda amb

Robert Masip, Ferran Montardit i David Prenafeta, autors de *Lo diccionari lleidatà* (Juneda: Fonoll 2017), un llibre fet en clau d'humor. Com a expert, hi intervé el dialectòleg Ramon Sistac, professor de la Universitat de Lleida. David Esterri, de nom artístic *Lo pardal roquer*, canta, a la Seu Vella de Lleida, «Soc de l'oest», considerada un himne de les Terres de Ponent. Com d'habitud, Yolanda Sey atura vianants per a demanar-los paraules típiques del seu parlar.

g. «Amb o oberta. Andorra». Guillem Albà va a Andorra, país en què el català és l'única llengua oficial, i hi visita tres parròquies: Ordino, on parla amb un pagès que li explica l'organització territorial i administrativa d'Andorra i els noms dels cavalls segons l'edat; Andorra la Vella, on unes botigueres, mare i filla, mostren quins productes es venen més, i Canillo, on conversa amb una mestra jubilada, amb un bander —o agent rural— i amb un cuiner que li prepara una amanida de muntanya. Com a expert del territori hi intervé el filòleg Joan Sans, director de Política Lingüística d'Andorra.

h. «Al sud del sud. La Marina Alta». Guillem Albà visita dos pobles de la comarca de la Marina Alta: Sagra, on parla amb l'activista rural Àgueda Vitòria i amb Patricio, un pastor que estima el ramat i la seva manera de viure, i Xàbia, on un pescador, Amadeu, li explica què han obtingut aquell dia del mar. També visita Tàrbena, a la comarca de la Marina Baixa, el poble que encara manté l'article salat dut pels repobladors mallorquins que s'hi van instal·lar a partir de l'expulsió dels moriscos, el 1609. Com a expert hi intervé el dialectòleg Vicent Beltran, professor de la Universitat d'Alacant.

i. «El nord del sud. El Rosselló». Es mostra un mapa de les comarques de la Catalunya del Nord i se'n donen algunes dades sociolingüístiques —com que un 40 % de la població entén el català però només el 5 % el parla habitualment— i algunes d'històriques, que parteixen del Tractat dels Pirineus de 1659 i arriben a la interrupció de la transmissió intergeneracional de la llengua després de la Segona Guerra Mundial. Yolanda Sey entrevista els escriptors nord-catalans Joan-Daniel Bezsonoff i Joan-Lluís Lluís. També visita: l'escola Arrels, de Perpinyà, que és l'única escola pública que, des dels anys 90, aplica el model immersiu d'ensenyament en català; Elna, on parla amb un cuiner jubilat que en la seva infantesa va viure la repressió del català a l'escola; Ràdio Arrels, on conversa amb Júlia Taurinyà, periodista i activista per la llengua, i Banyuls de la Marenda, on es troba amb un vinyater.

j. «L'illa del vent. Menorca». Guillem Albà puja al Toro, el punt més elevat de Menorca, al centre de l'illa. Visita Maó, a llevant, i va a observar ocells al Parc Natural de s'Albufera des Grau, acompanyat de l'ornitòleg i guia natural Xavier Méndez. Després es desplaça a Ciutadella, a ponent, on parla amb el filòleg i editor Òscar Bagur i amb la dona més vella de l'illa, Conxa Villalonga, de 106 anys. També recull anglicismes que han quedat a Menorca a resultes de la dominació anglesa del segle XVIII, i algun gal·licisme record de l'estada breu sota poder francès durant el mateix segle. As Migjorn Gran entrevista la jove Patrícia Romero, que recull lèxic propi de Menorca, i a Fornells va de pesca amb Bep

Riudavets. Finalment, torna a Maó a entrevistar la cantautora Anna Ferrer i la seva àvia, que li prepara una recepta típica de Menorca.

Com es veu, doncs, en aquesta segona part d'*El llenguado* hi ha representació dels cinc grans dialectes catalans, però no de l'alguerès, el parlar de la ciutat de l'Alguer, a la costa nord-occidental de l'illa de Sardenya, dins de l'estat italià, malgrat que se l'anomena en l'emissió dedicada a «Els dialectes». Sí que hi ha un capítol, en canvi, que fa atenció al rossellonès, el català de la Catalunya del Nord, sota administració francesa. El valencià té una representació molt minsa a *El llenguado*, atès que només hi surt a través dels parlars «mallorquins» de la Marina i, en particular, de l'anomenat *parlar de sa* de la vila de Tàrbena. El balear hi té entrada en dos capítols, un de dedicat a l'(eivissenc-)formenterer i un altre al menorquí. El nord-occidental hi té força presència, ja que es fa atenció a cadascun dels tres territoris administratius on es parla: Catalunya, l'Aragó catalanòfon i Andorra. També el català central s'hi veu representat amb tres parlars: el septentrional de transició, el barceloní i el solsoní, aquest darrer situat sobre el feix d'isoglosses que marca la divisòria entre el nord-occidental i el central, però que es considera inclòs en aquest perquè hi comparteix un nombre major de trets.

5.3. La microsecció «El mot merdós»

«El mot merdós» és una microsecció, d'uns quaranta segons de durada, que recull diàlegs breus entre dos titelles, amb una gran biblioteca com a decorat de fons. Els dos personatges que hi surten són un home gran i una dona jove que es tracten de vós. A ell se l'anomena *marquès* i ella, que es diu Maria Antònia, sembla que representa la seva majordoma i és sempre l'encarregada de rectificar les paraules del seu amo. En la primera emissió, Maria Antònia diu que va a la presó Reina Amàlia a visitar la seva amiga Enriqueta, la vampira del Raval. Aquesta és una referència a un personatge històric, Enriqueta Martí i Ripoll, que va ser detinguda el 27 de febrer de 1912 pel segrest de la nena Teresa Guitart i Congost, i que va morir a la presó Reina Amàlia de Barcelona el 12 de maig de 1913, envoltada d'una llegenda negra que la considerava una assassina en sèrie de nens.²² Aquesta referència històrica situa els personatges de la secció «El mot merdós» a la Barcelona de principi del segle XX, tot i que les observacions que fan sobre llengua afecten el català actual.

Amb l'excepció del darrer, cada lliurament de la microsecció «El mot merdós» està dedicat a proposar alternatives a una paraula de la qual consideren que es fa un ús abusiu o inadequat, per bé que és normativa. De fet, en el capítol

---

²² Recentment, aquest personatge històric ha despertat força interès, com es reflecteix en la publicació dels llibres de Jordi Corominas *Barcelona 1912. El caso Enriqueta Martí* (Madrid: Sílex 2014) i d'Elsa Plaza *Desmontando el caso de La Vampira del Raval. Misoginia y clasismo en la Barcelona modernista* (Barcelona: Icaria 2014), i en el rodatge de la pel·lícula dirigida per Lluís Danés *La Vampira de Barcelona*, que es va estrenar el desembre de 2020 i ha obtingut cinc guardons als Premis Gaudí de 2021.

del 5 de febrer, s'esmenta explícitament que l'accepció que condemnen de l'expressió *portar-se bé* està inclosa en el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans. Les alternatives que proposen solen ser formes planeres, tradicionals, a voltes vinculades a un territori concret de l'àrea catalanòfona, les quals potser es troben en reculada sota l'expansió de l'anomenat «mot merdós». Les nou paraules que el programa convida a substituir són les següents:

a. *escalf*, en sentit figurat: «-MARQUÈS: Aneu a donar-li escalf, que es diu ara? -MARIA ANTÒNIA: No! Això seria si li portés una manta o una estufa». Se'n proposa la substitució per *afecte*, *solidaritat* o *suport*.

b. *apropar-se*, verb del qual es diu que «és un monstre de laboratori, una còpia del patró castellà: si de *cerca*, *acercarse*; de *prop*, *apropar-se*». Es donen com a alternatives *acostar-se*, *atansar-se* i *atracar-se*.

c. *portar-se bé*: «-MARQUÈS: Oi que ens portem bé vós i jo, Maria Antònia? -MARIA ANTÒNIA: Jo em porto tan bé com puc, marquès, que soc pobra. Vós... no ho sé! -MARQUÈS: Vull dir que estem en bona relació, com diu ara el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans. -MARIA ANTÒNIA: I a sant de què [*sic*] ho diu? Si sempre n'hem dit *avenir-se*, *entendre's*, *congeniar* o *simpatitzar*».

d. *quelcom*, mot del qual es diu que «va molt bé per als discursos i per a dir missa; només per a les grans ocasions». Es recomana que «per als dies de cada dia, deixem el *quelcom* als parents de la Catalunya Nord, que ells sí que el saben fer anar» i ens decantem per *una cosa*, *alguna cosa* o bé, en enunciats negatius o interrogatius, *res*. En aquesta ocasió, «El mot merdós» s'obre —sense explicitar-ne l'autoria— amb una quarteta satírica de l'escriptor i editor Joan Sales (Pla 2012): «Tots aquests éssers tan purs, / amb tots els seus àdhucs i homes / i tan carregats de llurs, / m'estan tocant els quelcoms».²³

e. *graellada*, mot del qual es diu que és un calc del castellà i que és «lleig» perquè «té dues neutres seguides i costa de dir», raó per la qual se'n suggereix la substitució per *costellada*, fins i tot quan el que es fa a la graella no són costelles: *costellada de peix*, *costellada de verdures*, *costellada de carn*.

f. *suficientment*: «Quines paraulotes de dir! [...] Què se n'ha fet del *prou* de tota la vida? Tan curt i contundent i tan bonic».

g. *gaudir*, verb que s'aconsella de reservar «per als sonets o per a les simfonies» i per al qual es descarta la substitució per «*disfrutar*, que és incorrecte, o *fruir*, que és rebuscat»: «el que heu de fer és *xalar*, com si fóssiu de Flix o de Tortosa».

h. *làmpada*, mot del qual es proposa la substitució per *llum*, *llàntia* o *bombeta*. Davant de l'afirmació del marquès, que diu «tinguem resignació i que sigui el que el diccionari vulgui», Maria Antònia replica que «és un mot tan merdós que farà objecció de consciència».

i. *territori*: «-MARQUÈS: Els que sou del territori sou gent ben ferma, Maria Antònia! -MARIA ANTÒNIA: I de quin territori som, marquès? Del territori comanx

²³ En el primer vers canvien «éssers» per «savis» i en el segon ometen «tots».

[sic], potser? -MARQUÈS: No. Del territori. D'un poble més enllà de Barcelona, allà a la llunyaia. -MARIA ANTÒNIA: [...] Això no es diu *territori*. És *el secà, l'interior, la muntanya, Catalunya endins o allà on Jesucrist va perdre l'espardenya*.

El darrer lliurament d'«El mot merdós», dedicat a l'adjectiu *eixelebrat*, es diferencia dels anteriors perquè, en comptes d'oferir una proposta de substitució del mot que s'hi tracta, se'n dona l'etimologia (EX-CEREBRATUS), el significat literal ('privat de cervell') i es diu que «en el futur en diran *descerebrat* d'això». No sembla pas que calgui interpretar aquesta predicció com una crida a substituir *eixelebrat* per *descerebrat*, mot que és absent del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans i que s'explica per interferència de l'espanyol col·loquial *descerebrado*, que sí que apareix inventariat en el *Diccionario de la lengua española* de la Real Academia Española amb la definició «De muy escasa inteligencia».

5.4. La microsecció «No tan bàrbars»

En una altra microsecció de mig minut titulada «No tan bàrbars», es proposen tres mots a l'espectador, dos dels quals són castellanismes no admesos, mentre que el tercer és normatiu, encara que té una aparença que el fa suspecte de ser un barbarisme, cosa que explica el títol de la microsecció. Després de mostrar els tres mots sobreescrits a la pantalla i de demanar a l'espectador quin salvaria, es dona la resposta i s'afegeixen algunes dades sobre la paraula que no és un barbarisme, com ara enumerar altres membres de la mateixa família, explicar-ne l'origen o remarcar que només és correcta en una determinada accepció:

Voleu infinitius? En Tarzan mataria per algun d'aquests: [*derramar, reflexar, atinar*]. Són bàrbars tots? Barbarismes, vull dir. No! N'hi ha un que no ho és: *derramar*. Però només quan cal pagar una despesa entre tots els veïns, és a dir, fer una derrama. Que antipàtic, oi? En canvi, *reflexar*, per més que ho diguin els de Sau,²⁴ i *atinar*, són bàrbars, tant com ho és *derramar* si parlem d'abocar líquids: llavors és un barbarisme i val més oblidar-se'n.

Llevat d'una excepció que esmentem tot seguit, no es diu res, en canvi, dels dos mots que sí que són barbarismes, per als quals no es proposa una alternativa correcta. L'objectiu de la secció, doncs, cau de la banda de l'entreteniment —pretén sorprendre i divertir l'audiència— i no de la didàctica, atès que fer present un barbarisme sense corregir-lo no ajuda a difondre un bon model de llengua. Els deu tríos plantejats en aquesta microsecció són els següents (subratllem el mot «no tan bàrbar»): *palillo*, *apetit*, *berberetxos*; *fastidiar*, *avassallar*, *endossar*; *xiflada*, *repleta*, *griposa*; *derramar*, *reflexar*, *atinar*; *xanxullo*, *matxaca*, *reprotxe*; *vagància*, *concordància*, *finància*; *veloc*, *liat*, *tonto*; *farol*, *xuleta*, *canut*; *callos*,

²⁴ És una referència a la cançó «Boig per tu», de l'àlbum *Quina nit* (1990), del grup de rock català Sau, que conté l'estrofa següent, en què s'empra *reflexar* en lloc de *reflectir*: «Sé molt bé que des d'aquest bar / jo no puc arribar on ets tu, / però dins la meva copa veig / *reflexada* la teva llum. / Me la beuré... / Servil i acabat, boig per tu».

colorins, andamis, i taladro, esguerro, tinglado. Les úniques correccions d'aquesta microsecció afecten els acompanyants de *repleta*: «Sé que estàveu pensant en *griposa*, que sembla perfecte del tot, però no: en català s'està *engripada*, no *griposa*, o *com un llum* i no pas *xiflada*».

5.5. Les consultes al lingüista de guàrdia

Al final de la primera part de cada capítol, Pau Vidal, l'anomenat *lingüista de guàrdia* o *filòleg de guàrdia*, respon, en un autovídeo que no arriba al minut, una pretesa consulta d'un telespectador que se suposa que ha arribat als presentadors a través d'una nota escrita o d'àudio de whatsapp. Les deu preguntes que se li formulen, i que sempre l'inxampen en moments inoportuns —baixant per l'ascensor, banyant-se a la piscina, fent el sopar, etc.—, són aquestes:

a. En el primer capítol, dedicat a la llengua dels mitjans, li van consultar si *llenguado* era un castellanisme, circumstància que indica que els responsables del programa ja preveïen que el nom que li havien posat generaria controvèrsia (§ 3).

b. En el segon, la pregunta que li formulen és sobre l'anomenada *síndrome del whatsapp*: «Hola, llenguados! Soc la Laia i tinc la síndrome del whatsapp: em fa vergonya escriure massa bé i pànic fer-ho massa malament. Què faig?». «El que convé que feu», respon Pau Vidal, «és que us relaxeu i us guardeu l'exigència, la consulta al diccionari, per quan toqui fer textos seriosos».

c. La propera consulta és sobre la llengua dels joves: «Els meus fills no paren de dir *hater, estalquejar, intensito*... Els haig de corregir o els faig fora de casa?». La resposta del filòleg de guàrdia és que no cal corregir el lèxic del llenguatge juvenil, perquè «és més efímer que les pobres papallones», i que val més reservar «els esforços correctius, que calen, per a coses més greus, com ara quan fallen els pronoms febles o pronúncies d'aquelles a la castellana».

d. En el quart programa, davant l'afirmació «No entenc per què no puc dir *gilipollas*», Pau Vidal ofereix alternatives a aquest insult manllevat del castellà: *imbècil, desgraciat, carallot, burro* i *mitjamerda*.

e. La propera qüestió és aquesta: «Jo vull saber què passa si em deixo un pronom feble. Tan greu és?». El lingüista de guàrdia recorda que els pronoms febles tenen una funció i que, si els ometem, podem dir una cosa diferent del que volem.

f. En el programa en què es visita Lleida, la consulta per al lingüista de guàrdia és la següent: «Hola, llenguados! Puc dir *em trencaré les dos cames*? La meva cosina de Lleida ho diu i no passa res i, si ho dic jo, tothom em renya». Pau Vidal ho justifica a partir del respecte per les formes tradicionals del femení d'aquest numeral en català occidental —*dos*— i en català oriental —*dues*. Cal dir que el mapa que acompanya l'explicació, que pretén presentar la divisió del català en dos blocs dialectals, novament no segueix la silueta real del domini lingüístic, sinó que té una base administrativa —llevat del cas d'Aragó— i així,

per exemple, hi surten acolorides com si pertanyessin al català occidental les comarques interiors del País Valencià, que són de parla castellana.

g. En el setè programa es formula la qüestió següent: «Quan podem dir *bueno*? Tenim pressa!». L'assessor lingüístic d'*El llenguado* hi diu la seva: «Bueno... [sic] Amb lo bé [sic] que estava regant! I ara aquí amb preguntes difícils! Sa(p)s què passa? *Bueno* s'ha convertit en un emblema, eh?, igual que *barco*, eh?, que són aquelles paraules que ja tenen prohibida l'entrada perquè s'han carregat de massa simbologia».²⁵

h. La següent pregunta que arriba al consultori és aquesta: «Està ben fet això de corregir els desconeguts?». Pau Vidal ho desaconsella i, com hem vist (§ 1), afirma que «una cosa que no s'ha de fer mai, mai!, és corregir aquelles formes que no surten als diccionaris, que no són normatives, però que diem col·loquialment, eh? Per exemple: *diguent*, *bora nit*, *a vore*, *meam*, etcètera, eh?, aquestes coses. Per cert, i *corretgir*, eh?, que és una forma popular, no normativa, del verb *corregir*».

i. En el novè programa, la consulta va sobre l'anomenat *lo neutre*:²⁶ «Per què no puc dir *lo que em dona la gana*? Que potser no ho diu tothom? Vull dir *lo que dic*». El filòleg de guàrdia aconsella que, quan es pugui substituir per *el*, ho fem sempre («el que em dona la gana»), però diu que en casos com «és lo normal» hi ha «una triple opció»: «pots dir *és el més normal*, eh?, *és la cosa més normal* i, fins i tot, eh?, en contextos col·loquials, [...], llavors pots dir el que feies servir fins ara, *lo normal*, eh?, així en plan [sic] context col·loquialet, eh? Tu prova i ja veuràs que funciona».

j. En el darrer programa, la pregunta arriba des de Mallorca: «Quan deixareu de fer es ridícul es catalans? Que no sabeu que es mallorquins no deim mai *ses Illes*? Es pròxim que em faci sa gracieta s'empassarà una sobrassada pes mal forat!». Pau Vidal desaconsella de dir-ho «perquè a les Illes és una expres(s)ió que no es fa servir, eh?, no se sala tot», igual com desaconsella imitar altres maneres de parlar el català que no siguin la pròpia, perquè els que sí que les tenen com a pròpies ho perceben com una ridiculització.

6. CONCLUSIONS

La Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA), d'acord amb la línia traçada per aquest ens públic de crear periòdicament programes dedicats a la

²⁵ En el cas de *barco* el caràcter d'emblema li ve del fet que el Grup d'Estudis Catalans, encapçalat per Xavier Pericay i Ferran Toutain, el va fer servir en el títol del llibre *El barco fantasma (1982-1992)* (Barcelona: Llibres de l'Índex 1992), que és l'obra que, juntament amb *Verinosa llengua* (Barcelona: Empúries 1986), dels dos autors esmentats, recull els postulats i les propostes dels partidaris de l'anomenat *català light*, entre les quals hi ha la inclusió de *barco*, de *bueno* i d'altres castellanismes en el diccionari normatiu.

²⁶ Per a un estudi diacrònic detallat de l'ús abstractiu de l'article masculí (*lo*, *l*, *el*) en català, que mostra l'encert de la proposta normativa de Fabra, vegeu Martines (2010).

llengua catalana, ha produït *El llenguado* al llarg de l'any 2019. D'aquest programa, sorgit del Departament de Nous Formats de TV3, se n'han enregistrat deu capítols, d'uns 45 minuts cadascun, que s'emeten els dimecres, en hora punta vespertina, entre el 15 de gener i el 25 de març de 2020. Malgrat que aquest programa s'ha produït, doncs, just després que l'Institut d'Estudis Catalans enllestís l'actualització de la normativa ortogràfica i gramatical de la llengua catalana i la fes pública a través de diverses obres que han anat sortint esglaonadament entre 2016 i 2019, i que han suposat una renovació molt important de la prescripció lingüística, *El llenguado* no està concebut com un programa de divulgació de la normativa. La seva intenció és tota una altra i es vincula a la preocupació pel nivell d'ús de la llengua catalana, preocupació que neix de la interpretació de les dades que recullen quinquennalment les enquestes d'usos lingüístics de la població, desenvolupades per l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat) i la Direcció General de Política Lingüística del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Per aquesta raó, els màxims responsables del programa, que són la directora, Fúlvia Nicolàs, i l'assessor de continguts lingüístics, Pau Vidal, fan èmfasi en la idea que *El llenguado* pretén ajudar els telespectadors a perdre la por de parlar malament el català i vol animar-los a emprar-lo, independentment del nivell de coneixement que cadascú en tingui. En consonància amb aquests objectius, el programa té un to distès, a voltes obertament humorístic, que busca l'entreteniment i fuig del didactisme. Cada capítol segueix la mateixa estructura: la primera part se centra en un tema relacionat amb la llengua, per al desenvolupament del qual els presentadors, Yolanda Sey i Guillem Albà, entrevisten diversos experts i testimonis, mentre que la segona atansa els espectadors a la parla d'un indret del territori catalanòfon, sovint des de l'òptica de la curiositat lèxica o la peculiaritat fonètica. A més, el programa conté tres microseccions, de menys d'un minut cadascuna: «El mot merdós», «No tan bàrbars» i el consultori de l'anomenat *lingüista de guàrdia*, en les quals l'«actitud dessolemnitzadora» arriba a la màxima expressió. Tant els continguts d'*El llenguado*, doncs, com la manera de presentar-los, estan d'acord amb els objectius marcats i és segur que assoleixen la fita d'entretenir. Confiam que també tinguin alguna repercussió pel que fa a la voluntat normalitzadora.

BIBLIOGRAFIA

- CANALS, M. i MIRANDA, J. (eds.) (2020), *Sobre el temporal Gloria (19-23.01.20), els seus efectes sobre el país i el que se'n deriva. Report de Resposta Ràpida (R³)*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, Secció de Ciències i Tecnologia.
- CASALS I MARTORELL, D. (2001), «Les polèmiques entre "lights" i "heavies" i les seves repercussions en l'elaboració dels models lingüístics per als mitjans de comunicació de massa», dins *Societat, llengua i norma. A l'entorn de la normativització de la llengua catalana*, Pradilla Cardona, M. À. (ed.), Benicarló, Alambor, 127-162.

- CASALS I MARTORELL, D. (2018), «Tradició en l'extensió social de la llengua des dels mèdia», dins *L'extensió social de la normativa als mitjans de comunicació*, Casals, D., Massanell, M. i Segarra, M. (eds.), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 27-32.
- COROMINAS, J. (2014), *Barcelona 1912. El caso Enriqueta Martí*, Madrid, Sílex.
- COROMINES, J. (1995-2001 [1980-2001]), *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 10 vol., Barcelona, Curial-La Caixa.
- DURAN, M. (2009), «L'ús dels mots *palaia* i *llenguado* segons els ictiòlegs», *Estudis Romànics*, xxxi, 323-326.
- FABRA, P. (1932), *Diccionari general de la llengua catalana*, Barcelona, Llibreria Catalònia.
- FONTSERÈ, E. (1948), *Assaig d'un vocabulari meteorològic català*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- FUNDACIÓ BARCELONA ZOO, INSTITUT CATALÀ D'ORNITOLOGIA I CENTRE DE TERMINOLOGIA TERMCAT (2017-2021), *Diccionari dels ocells del món* [en línia]. Barcelona: Termcat, actualització novembre de 2021 [Consulta: 23/03/2021]. Disponible a: <<https://www.termcat.cat/ca/diccionaris-en-linia/233>>.
- GARRIGASAIT, R. (2019), «Tradició», dins *Humanitats en acció*, Garcés, M. (dir.), Barcelona, Raig Verd, 183-192.
- GRUP D'ESTUDIS CATALANS (1992), *El barco fantasma (1982-1992)*, Barcelona, Llibres de l'Índex.
- GRUP FLAIX (2009), *Diccionari del català col·loquial. Dubtes davant del micròfon*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1913), *Normes ortogràfiques*, Barcelona, Tipografia L'Avenç.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1985-1997), *Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana* [en línia]. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2015-en curs [Consulta: 24/03/2021]. Disponible a: <<https://ctilc.iec.cat/scripts/>>.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1995), *Diccionari de la llengua catalana*, Barcelona – Palma – València, Edicions 62 – Enciclopèdia Catalana – Publicacions de l'Abadia de Montserrat – Moll – Edicions 3 i 4.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007), *Diccionari de la llengua catalana*, 2a edició, Barcelona, Edicions 62 – Enciclopèdia Catalana. Versió en línia: Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, actualització de març de 2021 [Consulta: 01/04/2021]. Disponible a: <<https://dlc.iec.cat/>>.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2016), *Gramàtica de la llengua catalana*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2017), *Ortografia catalana*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2018a), *Gramàtica essencial de la llengua catalana* [en línia]. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, actualització d'agost de 2021 [Consulta: 29/03/2021]. Disponible a: <<https://geiec.iec.cat>>.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2018b), *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, III. Lèxic*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2019), *Gramàtica bàsica i d'ús de la llengua catalana*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- JUNYENT, C. (2020), *El futur del català depèn de tu*, Barcelona, La Campana.

- Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya, *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 322, del 2 d'abril de 1983.
- Llei 10/1983, de 30 de maig, de creació de l'ens públic Corporació Catalana de Ràdio i Televisió i de regulació dels serveis de radiodifusió i televisió de la Generalitat de Catalunya, *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 337, del 14 de juny de 1983.
- Llei 11/2007, d'11 d'octubre, de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 4990, del 18 d'octubre de 2007.
- MARTINES PERES, J. (2010), *L'anomenat «lo» neutre. L'expressió de l'abstracció en català: una aproximació diacrònica*, Alacant – Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana – Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MASIP, R., MONTARDIT, F. i PRENAFETA, D. (2017), *Lo diccionari lleidatà*, Juneda, Fonoll.
- MASSANELL I MESSALLES, M. (2020), «La represa de la divulgació de la prescripció lingüística durant el franquisme: la “Secció filològica” (1956-1960) de Mateu Piguillem al butlletí *Jovenívola* de l'Orfeó Català», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, xxxi, 321-350.
- MASSANELL I MESSALLES, M. (en premsa), «La “Secció filològica” (1956-1960) de Mateu Piguillem i Casadejust a *Jovenívola*, butlletí interior de l'Orfeó Català», dins *Els mitjans escrits i audiovisuals com a formadors lingüístics*, Casals, D. i Massanell, M. (eds.), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MURGADES, J. (2009), «D'una nació diglòssica (i també d'una altra de glotofàgica)», *Els Marges*, 87 [hivern de 2009], 107-115.
- PERICAY, X. i TOUTAIN, F. (1986), *Verinosa llengua*, Barcelona, Empúries.
- PLA, X. (2012), «La glòria certa de Joan Sales», *Via. Revista del Centre d'Estudis Jordi Pujol*, 18 [04/2012], 5-18.
- PLAZA, E. (2014), *Desmontando el caso de La Vampira del Raval. Misoginia y clasismo en la Barcelona modernista*, Barcelona, Icaria.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2014), *Diccionario de la lengua española*, 23a edició [en línia]. Madrid: Real Academia Española, actualització de 2020 [Consulta: 30/03/2021]. Disponible a: <<https://dle.rae.es/>>.
- ROCA, M. M. (1990), *La casa gran*, Barcelona, L'Eixample.
- SOLÀ, J. (1977), *Del català incorrecte al català correcte. Història dels criteris de correcció lingüística*, Barcelona, Edicions 62.
- VIDAL, P. (2014), *100 insults imprescindibles. Dels cretins, tòtils i poca-soltes a les putes i la seva descendència*, Valls, Cossetània.
- VIDAL, P. (2020), *El llenguado. El llibre basat en el programa de TV3*, Barcelona, Bridge.